

استدلال زبان خصوصی

ویتگنشتاین و مفسرانیش

تألیف غلامرضا حسین پور

نشر امید صبا

استدلال زبان خصوصی

ویتگنشتاین و مفسرانش

تالیف غلامرضا حسین پور

استدلال زبان خصوصی

ویتگنشتاین و مفسران

تألیف غلامرضا حسین پور

چاپ اول؛ پاییز ۱۳۹۷

۲۰۰۰۰ تومان

نشر امیدصبا

تهران، میدان هفت تیر، خیابان کریم خان زند، شماره ۲۷

کد پستی: ۱۵۱۴۷۵۸۹۱۶

تلفن: ۸۸۸۳۳۷۱۱

همه حقوق چاپ و نشر این اثر انحصاراً برای ناشر محفوظ است

- سرشناسه : حسین پور، غلامرضا، ۱۳۵۸ -
عنوان و نام پدیدآور : استدلال زبان خصوصی: ویتگنشتاین و مفسران / غلامرضا حسین پور.
مشخصات نشر : تهران: نشر امیدصبا، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری : ۲۰۸ ص.
فروست : مطالعات فلسفی؛ ۴.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۶۹-۶۶-۵
- وضعیت فهرست نویسی : فیبا
عنوان دیگر : ویتگنشتاین و مفسران.
- موضوع : ویتگنشتاین، لودویگ، ۱۸۸۹-۱۹۵۱ م. -- نقد و تفسیر
Wittgenstein, Ludwig -- Criticism and Interpretation موضوع :
موضوع : ویتگنشتاین، لودویگ، ۱۸۸۹-۱۹۵۱ م. -- زبان
Wittgenstein, Ludwig -- Language موضوع :
موضوع : مساله زبان خصوصی
Private language problem موضوع :
موضوع : تجربه
Experience موضوع :
موضوع : زبان -- فلسفه
Language and languages -- Philosophy موضوع :
رده بندی کنگره : B۷۲۶ / ۹۴ ح ۱۳۹۷
رده بندی دیویی : ۱۹۲
شماره کتابشناسی ملی : ۵۲۱۳۵۲۶

۹	پیشگفتار
۱۳	درآمد
۱۳	معنای زبان خصوصی
۱۴	تجربه‌گرایی و زبان خصوصی
۱۶	فرگه و زبان خصوصی
۱۹	فصل اول: استدلال زبان خصوصی
۲۱	مقدمه
۲۳	تصور زبان خصوصی؛ بند ۲۴۳
۳۰	ارجاع واژه‌ها به احساسات؛ بندهای ۲۴۴ - ۲۴۵
۳۸	احساسات خصوصی؛ بند ۲۴۶
۴۴	افکار خصوصی؛ بندهای ۲۴۷ - ۲۴۸
۴۸	امکان تظاهر به درد؛ بندهای ۲۴۹ - ۲۵۰
۵۳	گزاره‌های تجربی و دستور زبانی؛ بندهای ۲۵۱ - ۲۵۲
۵۹	معیار این‌همانی دردها؛ بندهای ۲۵۳ - ۲۵۴
۶۹	پرداخت فلسفی؛ بند ۲۵۵
۷۳	دلالت واژه‌ها بر احساسات خصوصی؛ بندهای ۲۵۶ - ۲۵۷
۷۸	تعریف اشاری خصوصی
۸۳	استدلال علیه زبان خصوصی؛ بند ۲۵۸
۸۶	قرائت پرز
۸۹	قرائت استرن
۹۱	قرائت کینی
۹۵	قرائت فالکلین
۹۷	قرائت هکر
۱۰۰	قرائت مال‌هال
۱۰۵	قواعد زبان خصوصی؛ بندهای ۲۵۹ - ۲۶۱
۱۱۱	تبیین خصوصی از واژه؛ بندهای ۲۶۲ - ۲۶۴
۱۱۴	اشاره درونی به درد؛ بندهای ۲۶۵ - ۲۶۷

۱۲۲	صداهای خصوصی؛ بندهای ۲۶۸ - ۲۶۹
۱۲۸	کاربرد واقعی نشانه خصوصی؛ بندهای ۲۷۰ - ۲۷۱
۱۳۴	مؤخره؛ مروری بر بندهای ۲۷۲ - ۳۱۵
۱۳۹	فصل دوم: قرائت شکاکانه از استدلال زبان خصوصی
۱۴۱	مقدمه
۱۴۳	پارادکس شکاکانه
۱۴۵	۱. معناداری فهم متعارف ما
۱۴۶	۲. چالش شکاک مفروض
۱۵۱	۳. واکنش‌های محتمل به چالش شکاکانه
۱۵۸	۴. مسئله هنجاریت
۱۶۰	راه‌حل شکاکانه و استدلال زبان خصوصی
۱۶۱	۱. مقایسه کوابین و گودمن با ویتگنشتاین
۱۶۳	۲. صورت جدید شکاکیت
۱۶۷	۳. شرایط اظهارپذیری و استدلال علیه قواعد خصوصی
۱۷۱	۴. تبیین شرایط اظهارپذیری بر مبنای عکس نقیض شرطی
۱۷۳	۵. استدلال واقعی زبان خصوصی
۱۷۵	۶. نقد استدلال متعارف زبان خصوصی
۱۷۷	فصل سوم: قرائت شکاکانه از استدلال زبان خصوصی در بوته نقد
۱۷۹	مقدمه
۱۸۱	ناسازگاری قرائت شکاکانه با ملاحظات متن‌شناسانه
۱۸۵	مقایسه نادرست ویتگنشتاین با هیوم
۱۸۶	نادرستی قرائت شکاکانه از نحوه کاربرد معنا و امور واقع
۱۹۱	فردگرایی و تکامل زبان
۱۹۳	فردگرایی و توانایی معنا
۱۹۶	بی‌نیازی معنا از تفسیر
۱۹۸	قرائت نادرست از امر خصوصی
۲۰۳	نتیجه‌گیری
۲۰۷	منابع و مأخذ

پیشگفتار

فلسفه لودویگ یوزف یوهان ویتگنشتاین^۱ (۱۸۸۹ - ۱۹۵۱) و استدلال زبان خصوصی^۲ او از محورهای اساسی فلسفه موسوم به تحلیلی است. ویتگنشتاین با طرح استدلال زبان خصوصی در آثارش، به ویژه پژوهش‌های فلسفی^۳، مهم‌ترین معرفت‌شناسی‌های پیش از خود - خصوصاً عقل‌گرایی و تجربه‌گرایی - را به چالش می‌طلبد و بنیان آن‌ها را، در قالب مثال‌هایی ساده و انضمامی، مانند: درد، رنگ، ساعت، پل، قطار، فشارسنج، فریاد، صدا و... نقد و جرح می‌کند.

در واقع ویتگنشتاین در استدلال‌هایی که علیه وجود زبان خصوصی اقامه می‌کند و اساساً در پی ابطال آن است، این برداشت را که ما معرفتی از مضامین آگاهی خودمان داریم که نزد ما ظاهراً خصوصی هستند، زیر تیغ نقادی می‌برد؛ مسئله‌ای که نزد اسلاف او مفروض بود و بدیهی می‌نمود.

فیلسوفان بسیاری در باب این استدلال قلم‌فرسایی کرده و در پی تبیین و ایضاح مقاصد واضح آن برآمده‌اند که این کتاب، شمه‌ای از آن خردورزی مبارک را که خود در واقع ترجمانی از نوشتار مفسران برجسته ویتگنشتاین در خصوص استدلال زبان خصوصی است، عرضه کرده است.

-
1. Ludwig Josef Johann Wittgenstein
 2. Private Language Argument
 3. *Philosophical Investigations*

پیتر هکر^۱، استفان مالهاال^۲، دیوید پرز^۳، دیوید استرن^۴، آنتونی کینی^۵، رابرت فاگلین^۶ و... از شارحان برجسته ویتگنشتاین‌اند که نگارنده در تبیین استدلال زبان خصوصی، از قرائت و فهم آن‌ها بسیار سود جست و نیز از سول کریپکی^۷ که مهم‌ترین قرائت شکاکانه را از استدلال زبان خصوصی ویتگنشتاین ارائه داد.

اما تصور می‌کنم پیش از مطالعه این کتاب، توجه به نکات زیر، خالی از فایده نباشد:

اولاً حضور سه تن از مفسران ویتگنشتاین - هکر، مالهاال و کریپکی - در این اثر، پرننگ‌تر از دیگر مفسران است؛ هم به دلیل پرداخت مبسوط و مورد به مورد بندهای مربوط به بخش استدلال زبان خصوصی پژوهش‌های فلسفی توسط هکر و مالهاال و هم به این دلیل که فصل دوم این اثر اساساً در باب قرائت کریپکی از استدلال زبان خصوصی ویتگنشتاین است.^۸

ثانیاً راقم این سطور در نگاشتن این کتاب، از ترجمه زنده‌یاد فریدون

۱. Peter Hacker، پیتر مایکل استفان هکر (متولد ۱۹۳۹) از برجسته‌ترین مفسران ویتگنشتاین است که عمر خود را در تبیین و فهم آثار ویتگنشتاین سپری کرده و شرح مفصل و جامع چهار جلدی او - البته تا پایان جلد دوم با همراهی گردن بیکر (Gordon Baker) - از پژوهش‌های فلسفی گواه این امر است. نگارنده در این کتاب، بسیار مدیون جلد سوم از شرح مفصل او با نام ویتگنشتاین: معنا و ذهن (*Wittgenstein: Meaning and Mind*) است. البته هکر بعدها بخش‌های جستارها و شرح بندهای این کتاب را در دو جلد مجزا از هم منتشر کرد.

۲. Stephen Mulhall، استفان مالهاال (متولد ۱۹۶۲) از فیلسوفان پساتحلیلی است که همزمان هم به فلسفه تحلیلی و هم به فلسفه موسوم به قاره‌ای عنایت داشته و در هر دو زمینه صاحب‌نظر و دارای آثار قابل توجهی است. کتاب او با نام زبان خصوصی ویتگنشتاین (*Wittgenstein's Private Language*) بسیار مدد رسان و مورد استفاده راقم این سطور بوده است.

3. David Pears (1921 - 2009)

4. David Stern

۵. Anthony Kenny، کتاب سیر آنتونی جان پاتریک کینی (متولد ۱۹۳۱) در باب ویتگنشتاین، شاید یکی از بهترین کتبی باشد که در این رشته از کتاب‌ها، در مورد فلسفه متقدم و متأخر ویتگنشتاین، شایان توجه بسیار است و لذا به دلیل تبیین بسیار خوب کینی از ریشه‌های تجربه‌گرایانه زبان خصوصی، بخش «تجربه‌گرایی و زبان خصوصی» فصل درآمد، تماماً برگرفته از ویتگنشتاین اوست.

6. Robert John Fogelin (1932 - 2016)

7. Saul Aaron Kripke (1940 - متولد)

۸. تا جایی که نگارنده مطلع است، اساساً کتاب‌هایی که به زبان انگلیسی در باب فلسفه ویتگنشتاین نگاشته شده‌اند، به مسئله استدلال زبان خصوصی، به صورت کلی پرداخته‌اند، یعنی بند به بند این بخش از پژوهش‌های فلسفی را مورد بررسی قرار نداده‌اند، به جز هکر و تا حدی مالهاال.

فاطمی از شاهکار دوم ویتگنشتاین و در موارد معدودی از ترجمه‌های مالک حسینی^۲ از آثار ویتگنشتاین استفاده کرده و در پاره‌ای از موارد هم به ترجمه کاوه لاجوردی^۳ از کتاب کریکی در باب ویتگنشتاین رجوع کرده است.

بدینسان، در فصل درآمد این کتاب، مراد از استدلال زبان خصوصی، نقد مبانی معرفت‌شناسی تجربه‌گرایی انگلیسی - که خود از منابع مهم فلسفه تحلیلی است - و همچنین ریشه‌های فرگه‌ای استدلال زبان خصوصی مورد بررسی قرار گرفته است.

اما فصل اول که معظم مسائل این کتاب را در بر می‌گیرد، به تبیین و توضیح استدلال زبان خصوصی - براساس فهم و قرائت متعارف که از منظر بیشتر شارحان فلسفه ویتگنشتاین، مبتنی بر بندهای ۲۴۳-۳۱۵ پژوهش‌ها است - پرداخته و به طور مبسوط، بندهای ۲۴۳ - ۲۷۱ را مورد تحلیل و واکاوی قرار داده است.

علت انحصار پرداخت این کتاب به بندهای ۲۴۳ - ۲۷۱، در واقع این مسئله است که استدلال اصلی علیه زبان خصوصی، در بند ۲۵۸ مندرج است. به نحوی که بندهای ۲۴۳ - ۲۵۷ را تمهیدی برای این استدلال اصلی لحاظ کرده‌اند و مابقی بندها (۲۵۹ - ۳۱۵) را هم به تعبیری، تبیین و توضیح بند ۲۵۸ به حساب آورده‌اند. با وجود این، در پایان، به عنوان مؤخره، مروری هم بر بندهای ۲۷۲ - ۳۱۵ شده است. فصل دوم این اثر نیز گزارشی است از قرائت شکاکانه سول کریکی از استدلال زبان خصوصی ویتگنشتاین که مؤثرترین قرائت شکاکانه را از این استدلال ارائه کرده است، چرا که کریکی، فهم اکثر مفسران ویتگنشتاین را در باب استدلال زبان خصوصی او، مورد نقد قرار می‌دهد و معتقد است استدلال زبان خصوصی ویتگنشتاین، در واقع واکنشی به صورت جدیدی از شکاکیت است.

۱. باید متذکر شوم که ترجمه مرحوم فاطمی از کتاب پژوهش‌های فلسفی ویتگنشتاین، مبتنی بر ترجمه الیزابت آنسکوم (Elizabeth Anscombe) است که این ترجمه در سال ۲۰۰۹ توسط جواشیم شولت (Joachim Schulte) و پیتر هکر مورد بازبینی اساسی واقع شده و لذا ترجمه ما براساس متن بازبینی شده و البته همچنان مدیون ترجمه فریدون فاطمی است.

۲. منظور کتاب‌های آبی (The Blue Book) و برگه‌ها (Zettel) است.

۳. لازم به ذکر است که در زمان نگارش این کتاب، هیچ ترجمه‌ای از کتاب کریکی در باب ویتگنشتاین منتشر نشده بود.

مطابق قرائت کریپکی، استدلال واقعی زبان خصوصی شامل بندهای ۲۴۳ - ۳۱۵ نمی‌شود، بلکه مشتمل بر بندهای ۱۴۳ - ۲۴۲ است که در بخش مباحث پیروی از قاعدهٔ پژوهش‌ها واقع شده‌اند.

البته این قرائت کریپکی، مورد نقادی بسیاری از فیلسوفان و ویتگنشتاین‌پژوهان قرار گرفته است که بدینسان، فصل سوم این کتاب، متکفل نقد قرائت شکاکانه کریپکی از استدلال زبان خصوصی ویتگنشتاین است. و در نهایت نیز نتیجه‌گیری کتاب آمده است.

نگارنده در پایان خود را مدیون استاد عزیز جناب آقای دکتر محمد سعیدی مهر می‌داند که موضوع اولیه این اثر، حاصل گفت‌وگو با ایشان بوده و لذا از ایشان و دوست عزیز آقای دکتر حسین شقاقی و اولیاء محترم نشر امیدصبا که خیرخواهانه در به سامان رسیدن این کتاب نقش بسیار مهمی داشتند، کمال تشکر را دارد.

والحمد لله اولاً و آخراً

غلامرضا حسین پور

تابستان ۹۷

درآمد

معنای زبان خصوصی

استدلال زبان خصوصی جنبه مهم و شاید حتی مهم‌ترین جنبه اقبال فیلسوفان انگلیسی‌زبان به فلسفه لودویگ ویتگنشتاین است. این استدلال در قلب کتاب پژوهش‌های فلسفی قرار دارد که نماینده دومین دوره فکری ویتگنشتاین است. از سال ۱۹۵۳، یعنی از زمان انتشار این کتاب، بندهای ۲۴۳ - ۳۱۵ آن که متکفل بحث از استدلال زبان خصوصی‌اند، بسیار مشهورتر از تمام بخش‌های مختلف کتاب‌های ویتگنشتاین به قوت خود باقی مانده‌اند.^۱

اما آنچه به نام استدلال زبان خصوصی معروف است، در واقع رد و ابطال زبان خصوصی است، نه استدلال در باب وجود خود زبان خصوصی؛ یعنی زبانی که تنها گوینده آن زبان، می‌تواند واژه‌هایش را بفهمد.

استدلال زبان خصوصی اما اصطلاحی است که هرگز در پژوهش‌های فلسفی یا در دیگر نوشته‌های ویتگنشتاین اظهار نشده است. با این حال، بسیاری از مشهورترین شارحان و مفسران ویتگنشتاین، آن را هسته مرکزی پژوهش‌های فلسفی می‌دانند.^۲ ویتگنشتاین زبان خصوصی را زبانی می‌داند که واژه‌هایش «به آنچه که می‌تواند تنها برای شخص گوینده شناخته شده باشد، ارجاع دهند؛ یعنی به احساسات

1. Baker, *Wittgenstein's Method: Neglected Aspects*, p. 109.

2. Pears, *The False Prison*, vol. 2, p. 361.

خصوصی بی‌واسطه‌اش». (بند ۲۴۳) بدینسان، زبان خصوصی معنای محصلی ندارد و ویتگنشتاین به دنبال اثبات بی‌معنا بودن چنین زبانی است.

شاید دلیل این امر که فیلسوفان تحلیلی انگلیسی زبان نقش مهمی برای استدلال زبان خصوصی قائل‌اند، این باشد که این استدلال، در مواجهه با مسئله‌آشنایی در فلسفه جدید و، حداقل از زمان دکارت، قرار می‌گیرد و آن این است که اساس معرفت در بنیاد ذهن پی‌ریزی شده است. در واقع استدلال زبان خصوصی خط بطلانی است بر نظریات رایج فلسفی مانند ثنویت‌انگاری دکارتی^۲ و میناگرایی^۳.

اساساً این فرض که ما شناختی از محتویات آگاهی‌مان که ذاتاً خصوصی هستند، داریم، دست‌کم برای فیلسوفان چند قرن گذشته کاملاً طبیعی به نظر می‌رسید. این مضامین و محتویات می‌توانند حقایقی بدیهی، مانند «من می‌اندیشم»، و یا موضوعاتی مانند داده‌های حسی باشند. این مفاهیم بی‌واسطه آگاهی هرچه باشند، ساختمان معرفت باید بر مبنای آن‌ها ساخته می‌شد.

از این رو، دلیل اصلی جذابیت استدلال زبان خصوصی، شاید این است که این استدلال، در صورت معتبر بودن، نشان می‌دهد این رهیافت فلسفه جدید اساساً غلط بوده است.^۴

تجربه‌گرایی و زبان خصوصی

واقعیت این است که اهمیت امکان وجود زبان خصوصی بیشتر به دلیل پیامدهایش برای معرفت‌شناسی و فلسفه ذهن است. برخی از فیلسوفان تجربه‌گرا تصور کرده‌اند

۱. شماره بندهایی که از این پس می‌آیند، شماره بندهای بخش اول پژوهش‌های فلسفی ویتگنشتاین هستند.

۲. cartesian dualism، ثنویت‌انگاری نظریه‌ای است که بسیار مورد توجه دکارت بوده که بر مبنای آن ذهن متمایز از بدن است. بر این اساس، دکارت ماهیت ماده را امتداد آن در مکان می‌داند و اذهان را جوهرهایی غیر ممتد می‌پنداشت که از جوهرهای مادی متمایز می‌شوند. ماهیت جوهرهای ذهنی را نیز تفکر می‌انگاشت. (Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, p. 684).

۳. foundationalism، میناگرایی نظریه‌ای است که بر مبنای آن شناخت و توجیه معرفتی ساختاری دو وجهی دارند؛ پاره‌ای از موارد شناخت و توجیه، غیر استنتاجی یا مبنایی و موارد دیگر، استنتاجی یا غیر مبنایی‌اند که در آن نهایتاً از شناخت یا توجیه مبنایی استنتاج می‌شوند. (ibid., p. 321).

4. Fogelin, *Wittgenstein*, p. 166.

که تنها امور واقعی‌ای که ما می‌دانیم، تجربیات خودمان هستند یا دانسته‌های ما در مورد جهان و انسان‌های دیگر، صرفاً بر شناختمان از حالات و فرایندهای ذهنی خودمان استوارند.

اما همین فیلسوفان عموماً مسلم می‌گیرند که شناخت ما از تجربیاتمان می‌تواند، دست‌کم برای خودمان، در قالب زبان بیان شود و امکان این بیان، از پیش، هیچ اطلاع و آشنایی‌ای را با جهان خارج یا دیگران فرض نمی‌کند. کسی که این امر را می‌پذیرد، باید امکان یک زبان خصوصی را که واژه‌هایش از طریق ارتباط با تجربیات خصوصی معنا پیدا می‌کنند، قبول کند.

در واقع چنین فیلسوفی باید بپذیرد که زبان واقعی ما زبانی خصوصی است، نه به این معنی که مخصوص یک کاربر است، بلکه از این رو که معنای واژه‌هایش برای هر یک از ما از طریق فرایندی خصوصی به دست آمده است؛ یعنی یک تعریف اشاری^۱ درونی که به یک امر تجربی اشاره کند و آن را به یک واژه پیوند دهد.^۲

البته اگر تصور شود معنای واژه‌ها از طریق تعریف اشاری به دست می‌آید، می‌توان سؤال کرد که آیا معنای واژگانی که از طریق آن‌ها یک شخص دایره لغاتش را شکل می‌دهد، واقعاً مانند معنای همان واژگانی هستند که از طریق آن‌ها شخص دیگری هم می‌تواند دایره لغاتش را شکل دهد.

بدینسان این شکل تجربه‌گرایی با خود روایتی از شکاکیت را به همراه دارد که ویتگنشتاین این‌گونه بدان اشاره می‌کند:

چیزی که در باب تجربه خصوصی بنیادین است، واقعاً این نیست که هر شخص نمونه خودش را داراست، بلکه این است که هیچ‌کس نمی‌داند که آیا دیگران هم این را دارند یا چیز دیگری را (بند ۲۷۲).

اما استدلال زبان خصوصی می‌گوید باید این روایت تجربه‌گرایی و شکاکیت

۱. ostensive definition، تعریف اشاری خصوصی و نقد آن، به صورت مبسوط، در صفحات ۷۸ - ۸۳ همین کتاب، مطرح خواهد شد.

2. Kenny, *Wittgenstein*, p. 142.

همراهش را رد کنیم؛ یعنی نشان دهیم که چنین تفکری صحیح نیست و این تردیدهایی که مطرح می‌شوند، نایجا هستند.

استدلال زبان خصوصی البته می‌تواند به خوبی در یک بند از رساله منطقی - فلسفی^۱ ویتگنشتاین هم خلاصه شود:

شکاکیت، اگر بخواهد در جایی شک کند که پرسشی نمی‌توان کرد، انکارناپذیر نخواهد بود، بلکه آشکارا بی‌معناست.

زیرا شک فقط در حالتی می‌تواند موجود باشد که پرسشی در میان باشد، یک پرسش فقط در جایی می‌تواند باشد که پاسخی وجود داشته باشد، و یک پاسخ فقط در جایی که چیزی بتواند گفته شود.^۲

پژوهش‌های فلسفی هم نشان می‌دهد شکاک تجربه‌گرا باید از یک زبان خصوصی استفاده کند تا پرسش را تدوین کند، اما در یک زبان خصوصی هیچ چیزی نمی‌تواند گفته شود و بنابراین هیچ پرسشی هم نمی‌تواند مطرح شود.

ویتگنشتاین متوجه بود که مفهوم زبان خصوصی بر دو بنیان نادرست استوار است: یکی سرشت تجربه و دیگری سرشت زبان. نادرستی مفهوم زبان خصوصی در باب سرشت تجربه این است که یک تجربه خصوصی است و نادرستی این مفهوم در باب سرشت زبان هم این است که معنای واژه‌ها در زبان خصوصی از طریق تعریف اشاری به دست می‌آید که ویتگنشتاین علیه این تعریف اشاری اقامه دلیل می‌کند؛ یعنی معتقد است اشاره صرف بدون تعلیم استعمال واژه‌ها اصولاً نمی‌تواند زبانی را بنیان نهد.^۳

فرگه و زبان خصوصی

ویتگنشتاین در باب استدلال علیه زبان خصوصی متأثر از آرای گوتلوب فرگه^۴ بوده است. فرگه برخلاف تجربه‌گرایی چون لاک، بارکلی و هیوم که جایگاه معنا را اساساً

1. *Tractatus Logico-Philosophicus*

2. Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, p. 88.

3. Kenny, *Wittgenstein*, p. 143.

4. Gottlob Frege

در ذهن و آن را تصویری می‌پنداشتند، از درونی، ذهنی و خصوصی بودن تصورات^۱ و در عین حال از عینی و مشترک بودن معانی و اندیشه‌ها^۲ دفاع می‌کرد.

فرگه معتقد بود حتی انسانی هم که اهل فلسفه نیست، لزوم تمایز جهان درونی از جهان بیرونی را درمی‌یابد. از نظر او، جهان درونی شامل جهان انطباعات حسی، جهان مخلوقات خیال، جهان احساسات و... می‌شود و بدینسان، او تعبیر تصور را برای اطلاق بر این امور ذهنی مناسب می‌بیند تا آن‌ها را از امور عینی متمایز کند.^۳

فرگه به چهار ویژگی از ویژگی‌های تصورات اشاره و آن‌ها را از امور عینی جدا می‌کند. او اولین ویژگی تصورات را عدم دریافت آن‌ها از طریق ادراکات حسی پنج‌گانه می‌داند. به تعبیر او، وقتی من مزرعه سبزی را می‌بینم، انطباعاتی بصری از سبزی دارم؛ یعنی آن را دارم، اما آن را نمی‌بینم. دومین ویژگی تصورات، به تعبیر فرگه، چیزهایی هستند که ما داریم؛ یعنی این ما هستیم که احساس، خواسته، ادراک و... داریم. در واقع، تصویری که هر کس دارد، متعلق به محتوای آگاهی اوست.

اما سومین ویژگی تصورات این است که نیاز به صاحب و مالک دارند، برخلاف امور عینی که مستقل‌اند. فرگه می‌گوید دو نفر را تصور کنید که یک مزرعه سبزی را می‌بینند، اما هر یک از آن‌ها انطباعات حسی خاصی از سبزی دارند. چهارمین ویژگی تصورات نیز این است که هر تصویری تنها یک صاحب و مالک دارد؛ یعنی حتی دو انسان هم یافت نمی‌شوند که تصور یکسانی داشته باشند.^۴

بدین ترتیب، تصورات نامحسوس، درونی، ذهنی و خصوصی‌اند، اما معنا، از نظر فرگه، عینی و مشترک و عمومی است و اندیشه هم معنای یک جمله کامل^۵. فرگه به صراحت می‌گوید: تصور، ذهنی است. تصور یک شخص، تصور شخص دیگری نیست. نتیجه آن، تنوعی از تفاوت‌ها در تصوراتی است که در یک معنا همبسته‌اند. اصلاً نمی‌توان انکار کرد که نوع بشر دارای خزانه مشترکی از اندیشه‌هایی است که از یک نسل به نسلی دیگر انتقال می‌یابند.^۵

1. ideas

2. thoughts

3. Frege, "Thought", p. 24.

4. *Ibid.*

5. Frege, "On Sense and Reference", p. 8.

بدیهی است زمانی این اندیشه‌ها قابل انتقال اند که خصوصی و ذهنی نباشند، بلکه عینی و مشترک باشند تا انتقال آن‌ها معنای محصلی داشته باشد. لذا با این تفاسیر می‌توان تأثر ویتگنشتاین را از فرگه در باب خصوصی نبودن زبان پذیرفت و از این جهت باید فرگه را سلف ویتگنشتاین به شمار آورد.

